

Tevessül Hakkındaki Hadîslerin Tahriçleri – 4. Bölüm

3. HADİSİN TAHRİCİ BİR ÖNCEKİ BÖLÜMDE BAŞLAMIŞTI >>>

Hâkim, Ebû Zekerîyya Yahya b. Muhammed el-Anberî'den, o da Hasan b. Alî b. Nasr'dan, o da Zübeyr b. Bekkâr'dan, o da Saîde b. Ubeydillah el-Müzenî'den, o da Dâvûd b. Ata' el-Medenî'den, o da Zeyd b. Eslem'den, o da İbn Ömer'den rivâyet etti. Hâkim, bu rivâyeti yapar ve susar. Bir şey demez. Bu haberde geçen, İbn Abbâs'ın duâsının sıfatını Zübeyr b. Bekkâr açıkladı. Zübeyr b. Bekkâr, bunu yine Dâvûd yoluyla, Ata'dan, o da, Zeyd b. Eslem'den, o da, İbn Ömer'den rivâyet etti... Ömer (Radıyallahu anh) onlara: "O'nu Allah'a vesile ediniz!" dedi.

İTİRAZ

Dokuzuncusu: İçeriği Ömer radıyallahu anh'ın, bir başkasıyla değil de neden Abbas radıyallahu anh ile tevessül ettiğinden ibaret olan, bunun sebebini Nebi aleyhisselam'ın Abbas radıyallahu anh'ı, babası gibi görüp ona hürmet etmesi olarak açıklayan zayıf bir rivayetle, bir kaşık suda fırtına koparmaya çalışmaktadır.

Sahih olduğu takdirde bile bu söylediğimizden başka bir şeye delil olmayacak olan bu rivayet de zaten, isnadındaki **Davud b. Ata** nedeniyle zayıftır. Davud için **İmam Ahmed** "hiçbir şey değildir," **Ebu Hatim** "Kavi değil, hadisi zayıf ve münkerdir," **Darakutni** "metruktur," **Buhari** ve **Ebu Zur'a** ise "münkeru'l-hadistir" demektedir. **İbn-i Hibban** da "Hadislerde vehmi çoktur. Hatasının çok oluşundan ve doğrularına galib gelmesinden, hiçbir surette onunla ihticac edilmez." demektedir. Özetle, **İbn-i Hacer**'in de söylediği gibi Davud "zayıftır." **Elbani**'nin, iddiasını zayıflatacağından dolayı, **Zehebi**'nin sözünü makasladığını ifade ettikten sonra, Zehebi'nin sözünü şöyle aktarıyor:

"Bu rivayet, **Banyasi**'nin cüzünde ali (ravileri daha az ve en azdiğerinin ravileri kadar değerli veya onlardan daha kıymetli bir)isnadla mevcuttur. Benzeri bir rivayet, İbn-i Abbas'tan sahih olarak gelmiştir. Davud ise metruktur."

Elbani'nin bunu söylememesine ne demeli?"

İlim ehlinin tabirlerine ecnebi olduğu için Banyasi'nin cüzünde uluvv ile olan "bu rivayetin" aynı Davud yoluyla, ancak Hâkim'in şeyhlerinden bir veya daha fazla eksik ravilerle bulunduğunu anlamamaktadır. Bunların, Elbani'nin iddiasını ne şekilde zayıflatacağını bize anlatırsa biz de Elbani'nin bunu söylememesine ne cevap vereceğimizi düşünürüz! Davud'tan bahseden Elbani'nin bütün bunları aktarmasına ne gerek var ki?[1]

CEVAP

Bir: Hazreti Ömer radıyallahuanhu'nun, âhirete göçen Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem ile değil de **Abbâs radıyallahuanhu** ile tevessül etmesini

İbnu Hacer, İbnu Ruşeyd ve başka hadîs imamları birçok rivayete istinaden bir şekilde, Elbânî ve takipçileri hiçbir delile dayanmayan mücerred fikirleriyle daha başka bir şekilde anlamışlar... Hadis imamları, hadislerle dayanarak Abbas radiyallahu anhu ile tevessülün ölen ile tevessül edilmeyeceği manasına gelmeyeceğini söylerlerken Elbânî ve takipçileri aksini iddia etmektedirler. Hadis hâfızlarının (İbnu Hacer, **İbnu Kesîr** ve diğer nice Ehl-i Hadîs'e göre) sahih olan bu ilerde gelecek olan 5 hadisteki **Mâliküddâr** hadisi, buradaki hadise ve başka rivayetlere dayanmanın yanında Selef'den nakledilen onlarca tatbikata da dayanarak[2] Abbas radiyallahu anhu ile tevessülün ölen ile tevessül edilmeyeceği manasına gelmeyeceğini söylemeleri itirazcılar tarafından kabul göremezken desteksiz batıl iddialar nass mertebesinde görülüp gösterilmektedir...

İki: Üzerinde konuşulan Hâkim, **Zübeyr b. Bekkâr**, ve **Belâzurî** ve **İbnu Asâkir** rivâyeti, Buhârî'nin rivâyet ettiği Abbâs radiyallahuanhu rivâyetini tefsir etmektedir. Bunların tamamının rivâyet ettiği metnin yine de zayıf kaldığını ve hüccet olamayacağını farz etsek bile zarar etmez. Zîrâ hadîs ilimlerine 'ecnebi' olmayanlar bilirler ki, hüccet olmaya elverişli olmayan zayıf rivayetler de tek başına olarak sahih delillerle sabit olan mübhem veya mücmel meseleleri tefsir etmeye ve açıklamaya kifayet eder; diğer sahih rivayetleri pekiştirici olarak ise haydi haydi işe yararlar. Nitekim aşağıda gelecektir... İş burada da böyledir..

Üç: Bir isnâdın âlî olması, nâzile göre, ondaki vasıflardan aşağı olmaması ehline malûm şartlarla mutlak veya nisbi bir kuvvet ifade eder. Dolayısıyla Banyâsî'nin rivayetinin isnadında Dâvud bulunsa da isnâdı ona göre nazil olan Hâkim rivâyetinden daha kuvvetli olur. Kaldı ki Banyasi'nin isnadında Dâvud'un bulunduğu zahir değildir; o halde bu zahirden dönmeyi gerektiren en az yeterli bir delile ihtiyaç vardır ki o da gösterilmemiştir.

Dört: Zehebî'nin, 'Benzeri bir rivayet, **Enes radiyallahuanhu**'dan sahih olarak gelmiştir' demesi de Hâkim'in bu rivayetinin sahih bir şahidinin var olması demektir; dolayısıyla ortada hiçbir sıkıntı kalmamaktadır. Ne var ki bunu görmemekte veya görememekte yahut da görmezden gelmektedirler...

Beş: Hâkim'in rivâyetine şâhid olabilecek **âlî isnadlı** başka daha kuvvetli bir rivayeti ve Enes'den yapılan benzeri sahih bir rivayeti Elbânî'nin görmezden gelip kendi desteksiz batıl sözünde ısrar etmesini göremeyen gözlere kim neyi gösterebilir?... Elbânî hadîs ilimlerinden nasibi olan biri olsaydı Hâkim'in rivâyetinin bu şâhidlerle kuvvet bulacağını ve hüccet haline geleceğini, gelme bile Abbâs hadisini tafsıl etmeye yeteceğini görebilmesi gerekirdi;

Altı: Elbanî'nin Davud'un cerhine dair sözleri bir yere toplamasına gelince... Muhâtabları göz önünde bulundurarak bir tekrar daha yapalım:

(Bir): Evet, **et-Takrîb**'de, Dâvûd zayıftır denilmektedir; bu doğru; aksini söyleyen de yok..

(İki): Ancak **Alâuddîn Muğlatay**, "**İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl**"inde, 'Dâvûd İbnu Atâ'nın hadîsini, Hâkim, şâhid(haber)lerde, [3] rivâyet etmektedir' demektedir. [4]

Demek ki, Hâkim bu rivayeti, -itirazcının zannettiği gibi- bilmeden, kendi sahîhlik şartıyla çelişkiye düşerek yapmadı. Aksine diğer sahîh rivâyetleri pekiştirmek için yaptı. Biz de burada Hâkim'in rivâyetini Buhârî'nin ve başkalarının yaptıkları sahîh rivâyeti tefsir için getirmiştik.

(Üç): Her zayıf râvî, âhid ve mutabi için elverişli değilse de şâhidlerde her zaman sıhhat şartı aranmaz ve her zayıflıkla suçlanan râvî, isnadında bulunduğu hadîsi her zaman zayıf yapmaz.[\[5\]](#) Nitekim Buhârî ve Müslim'de şâhid olarak getirilen birçok rivâyetin senedinde, -az da olsa- zayıflık bulunan râvîler vardır.

(Dört): Zehebî, 'Dâvûd terk edilen biridir' dediği yerin başında, başka şeyler dahî söylemişse de, Elbânî onları, Zehebî'nin bu sözünün başından makaslamıştır.

Zehebî orada şöyle diyordu:

"Bu (rivâyet), Banyâsî'nin Cüz'ünde âlî[\[6\]](#) bir isnâdla mevcûddur. Benzeri bir rivâyet, Enes radiyellâhuanhu'dan sahîh olarak gelmiştir. Dâvûd ise metrûktur."[\[7\]](#)

Görüyorsunuz değil mi? Burada en can alıcı yer olan "Benzeri bir rivâyet, Enes radiyellâhuanhu'dan sahîh olarak gelmiştir" ibaresi atlanmış!.. sahîh bir şahidin şahidi olduğu rivâyet için hangi hükmü ifade edeceğine hiç bakılmaması ve temas edilmemesi elbette ki ibretlik bir davranıştır.

(Beş): Râvîyi veya senedi, sağlam veya zayıf bulmak, büyük ölçüde ictihâdla alâkalı bir mes'eledir... Zayıftır diyenlere de vahiy gelmiyor. Öyleyse ne bildiniz, belki Dâvûd, Hâkim'e göre sağlamdır? Nitekim işinin zâhiride bunu göstermektedir.

(Altı): Kaldı ki, belli şartlarla **teaddüd-i turuk** (bir rivâyetin senedinin birden çok oluşu) ile zayıf rivâyet hasen mertebesine çıkar. Yani, aynı mes'eledede zayıflığı şiddetli olmayan değişik zayıf isnâdlarla gelen aynı haber, yolların birden fazla olmasıyla hasen mertebesine çıkar. **Hasen Liğayrihî** hâline gelir ve delîl olur. Burada, yollar birden çoktur; hatta Zehebi'nin sözünü ettiği sahîh Enes rivayeti bu hususta asıl olmuş olur.

İmâm Kevserî şöyle dedi: **İbnu Hacer**, **Fethu'l-Bârî**'de şöyle diyor:

Ömer radiyellâhuanhu'nun Abbâs'la tevessül ettiklerine dâir olan sözünde, onların, kendileri içün, Ömer radiyellâhu anhu'nun, 'Abbâs radiyellâhu anhu'dan yağmur duâsı istemesi ma'nâsının olduğuna dâir hiçbir delâlet yoktur. Zîrâ iki hâlde de (bu sözde) Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem'den şefâat dileyerek, Allah cellecelâlühû'dan yağmur istemeleri ihtimâli vardır.

İbnu Rüseyd şöyle demiştir:

İmâm Buhârî, insanların 'İmâmdan yağmur duâsı yapmasını istemeleri' başlığı ile evlâ yolla delîl getirmeyi murâd etti. Çünkü onlar, O'nunla Allah cellecelâlühû'dan istiyorlar, Allah cellecelâlühû da onlara yağmur yağdırıyorsa, istemeleri için O'nu öne geçirmeleri daha münâsibdir.

(Fethu'l-Bârî'den nakil bitti.)

İki hadîs hâfızı **İbnu Hacer** ve **İbnu Rüseyd**'in sözleri, O'nunla tevessül etmek demek, O'ndan duâ istemektir, diyenleri yalanlamaktadır... (Kevserî'nin Sözü Biraz Değiştirilerek Bitti.)

(Yedi): Zübeyr İbnu Bekkâr ile **Belâzürî**'nin senedlerindeki farklılığı, yerini göstermeden, sanki kendisi bulmuş gibi, **Fethu'l-Bârî**'den alıp hemen, ıztırâbı yani çelişkiyi gördü ve keşfediverdi; ama aynı yerde İbnu Hacer'in, **Zeyd**'in iki şeyhi olabilir, dediğini dolayısıyla ıztırabın olmayacağını muradettiğini görmedi(!). Olabilir ki, önce babasından, sonra da **İbnu Ömer radıyallahuanhumâ**'dan almıştır veya aksi olmuştur. Yahut aynı hâdiseye şâhid olan babasını da İbnu Ömer'i de dinlemiştir. Mâni' olan ne?

İTİRAZCI

- 1- İzdirab, söz konusu rivayetin zayıflanmasındaki yegâne sebep değildir. Davud'un metruk olduğunu söyledikten sonra Davud'dan rivayet eden **Saide b. Ubeydillah el-Muzeni**'nin de tercemesini bulamadığını söyleyen Elbani, "sonra bir de senette izdirab var." diyerek üçüncü bir vecihten bahsetmektedir.
- 2- Aynı sayfada bu konudaki umdenin Fethu'l-Bari olduğunu ve **Hişam**'ın siyakını göremediklerini söyleyen Elbani, bu sözüyle izdirabı oradan gördüğünü zaten ifade etmekte, iddia edildiği gibi "yerini göstermeden, kendi bulmuş gibi" yapmamaktadır.
- 3- **İbn-i Hacer**'in "Zeyd'in iki şeyhi olabilir." şeklindeki ifadesi olsa olsa ilim ehlinde sadır olmuş acayıplıklara bir örnek olabilir. Böyle bir ihtimal iki sahih rivayet arasındaki böyle bir izdirab iddiası üzerine söylenebilir. Buradaki isnadın **Zeyd**'e kadar olan bölümü sahih değil ki böyle bir ihtimal varid olsun!! Yani buna engel "hevanın esiri olmak" değil, budur.
- 4- Hişam'ın **Zeyd**'den yaptığı rivayetin siyakı nedir bilmiyoruz ki, Davud'unkine muhalif midir, değil midir bir bakalım.

CEVAP

Bir: Size, bu rivâyetin zayıf olduğunu iddia ederken sadece muztarib olma sebebini gösteriyorsunuz diyen yok; öyleyse "İzdirab, söz konusu rivayetin zayıflanmasındaki yegâne sebep değildir" sözleri boş laf...

İki: Sâide'nin tercemesini bulamaması kadar tabîî bir şey olamaz... Çünkü o sahanın adamı değildir. Uzun uzun nakilleri tahkîk değil, nefsinin isteğine uyan geliş güzel uzatmaları göstermektedir.

Üç: "Elbânî, aynı sayfada, kendi umdesinin Fethu'l-Bârî olduğunu söylemiştir" iddiası doğru değildir; yanlış söylenmektedir. O, sözü edilen yerde sadece, Belâzûrî'den nakilde **el-Mısbâh** sâhibinin (**Abdullah Sıddîk el-Ğumârî**'nin) umdesinin Fethu'l-Bârî olduğunu söylemiştir. İbnu Hacer orada, bir ilim adamı ağırlığıyla iki seneddeki değişikliği ortaya koyup telif ederken Elbânî bunun ilk yarısını alıp telif hakkında bir söz dahi etmiyor.

Dört: Te'lîf için böyle bir sahih olma şartının bulunduğu hadis ilimlerinde

bilinmeyen bir şeydir. Aksine, birbirine muhalif iki sahih rivâyet arasında da, iki hasen rivâyet arasında da, iki zayıf rivâyet arasında da önce telif, mümkün değilse haricî delil veya karinelerle tercihe gidilir. Bu da mümkün değilse, tevakkuf edilir; yani hiçbirleriyle amel edilmez, beklenir. Şu kadar var ki, telif için birbirine zıtmış gibi görünen iki rivâyetin müsavî olması mecbûriyeti yoktur. Sahih bir rivâyetlehasen bir rivayet arasında da önce barıştırılmaları gözetilebilir. Denk olma şartı, 'telif'de değil, tercihte aranan şartlardandır. Nitekim Hişâm'ın isnâdının hasen ve diğerinden daha sağlam olduğunu bilen İbnu Hacer'in yaptığı bu telifi de bizim dediğimizi göstermektedir. İlim ehli bilir ki, cumhura ve Hanefî muhakkıkların birçoğuna göre 'tercih', 'telif' mümkün olmadığı zaman olur. Burada telif mümkün olduğuna göre söylenenler cahillik mahsulüdür.

Beş: Hâkim'in bu rivâyetinin haddi zatında kendisi de bir şâhid ve müfessir olduğu için siyak değişikliği ve başka sıhhat ile alakalı yanları -bilhassa sahih veya hasen rivayetler bulunduktan sonra- çok da mühim değildir...

Altı: "İbn-i Hacer'in 'Zeyd'in iki şeyhi olabilir' şeklindeki ifadesi olsa olsa ilim ehlinden sadır olmuş acayıplıklara bir örnek olabilir" lafı da olsa olsa sahibinin cahilliğine verilir. Çünkü iki raviden de rivâyet imkânı ve ihtimâlî olan bir kimse, kimi zaman birinden, kimi zaman da diğerinden rivâyet edebilir. Bu da -denildiği gibi- kuvvetli bir ihtimaldir ve benzerleri çoktur.

Yedi: Burada Hişâm İbnu Sa'd, Zeyd İbnu Eslem'den, O da İbnu Ömer yerine babası Eslem'den rivâyet yaptı. Bununla yanındaki zayıf kabul edilen Dâvûd'un Zeyd İbnu Eslem'den, O'nun da İbnu Ömer radiyallahu anhumâ'dan yaptığı rivâyet arasında hadis ilimlerinin kokusunu alanlarca iki yönden ızdırab bulunmaz:

Birincisi: Rivayet iki şekilde de gerçekleştirilmiş olabilir denilip telife yani araları barıştırılmaya gidilir. Nitekim **Eslem**'in nasıl ki İbnu Ömer radiyallahu anhumâ'dan rivayet ettiği bilinen bir hakikat ise (**et-tehzîb**: 1/233) oğlu **Zeyd**'in de hadis aldığı hocaları sayılırken, babasından, İbnu Ömer'den ve başkalarından rivâyet ettiği (**et-Tehzîb**:3/341) bildirilmiştir. Buna binaen, **Hişâm**'ın isnada ziyadesine bir mani yoktur.

İkincisi: **İbnu Hacer**'in **et-Tehzîb**'inden ve diğer ricâl kitablarından da görüleceği üzere **Hişâm İbnu Sa'd** -hakkında bir takım cerh ve kınama yollu ifadeler bulunsa bile- **Buhârî'nin Ta'likât**'ının, **Müslim**'in, **Ebû Dâvûd**'un, **Tirmizî**'nin, **Nesâî**'nin ve **İbnu Mâce**'nin ricâlindendir; **İclî**'ye göre **hasenu'l-hadîstir**; Ebû Dâvûd, Hişâm Zeyd İbnu Eslem'den rivâyet etmekte insanların en sağlamıdır demiştir.

Üçüncüsü: Rivâyetler arasında ızdırab bulunduğunu iddia eden **Elbânî** kitaplarının birçok yerinde Hişâm'ın **hasenül-hadîs**, bulunduğu isnadlarında hasen olduğuna hükmetmiştir.

Birkaç tanesi: **İrvâu'l-Ğalîl** (1/49,63, 2/103,226, 4/90, 5/94, 6/64, 7/358), **Silsiletü'z-Zaîfe** (24/799), **Difâ' Ani'l-Hadîsi'n-Nebevî** (1/87)

Bunlar sadece on tanesi.. Daha niceleri var...

Sekiz: Şu halde te'life gidilmezse Dâvûd'dan söz birliğiyle daha sağlam olan Hişâm'ın rivâyeti kesinlikle tercih edilir ve ortada ıztırab kalmaz. Buna rağmen hala ortada ıztırab da var diyen kimse, ya bu ilmin câhilidir.

Dokuz: Hasenu'l-Hadîs olan Hişâm'dan ve O'nunla aynı zamanda yaşayan ve zayıf kabul edilen Dâvûd'dan aşağıda yer alan kimselerin kim oldukları -İbnu Hacer -Bunu Belâzurî de Hişâm İbnu Sa'd yoluyla Zeyd İbnu Eslem'den rivâyet etti dediğine ve bu hususta açıklama yerinde sustuğuna göre- çok mühim değil... Çünkü "Bunu rivâyet etti" demesi, -lafzında küçük farklılıklar bulunsa bile- rivâyetin Hâkim'in ve İbnu Bekkâr'ın siyaki olduğunu ortaya koyuyor.

On: Ricâl, tabakat kitaplarına ve tarîhe âşina olan kimseler iyi bilirler ki, Hişâm'ın yüzü aşkın râvîsi arasında Sâide diye her hangi bir isim yoktur.

Rivâyetin isnadı:

Belâzurî'nin kendisi ise malûm ve meşhurdur. **Zehebî** O'nu, "Allâme, edîb ve musannif **Ebû Bekr Ahmed İbnu Yahyâ İbni Câbir el-Bağdâdî el-Belâzurî** (Ö:270'den sonra) şeklinde tanıtır, **İclî**'den, **Affân**'dan, **Ali İbnu Medînî**'den ve başkalarından hadis aldığını der ve hakkında hiçbir cerh zikretmez. (Siyer:10/538)

Ebû Bekr Muhammed İbnu Ahmed el-Verrâk, makbuldür; **Hatîb** O'ndan överek bahsetmiştir. (Târîh:1/287)

İshâk İbnu Behlûl (Ö:252) "Hâfız, sika, allâme...dir" (Zehebî, Siyer:10/332)

Muhammed İbnu İsmâil İbnu Ebî Fudeyk. Şeyhlerinden biri Hişâm İbnu Sa'd olan bu zat, Buhârî ve diğer Kütüb-i Sitte ricâlinden olup **İbnu Maîn** sika, Nesâî de zararsız olduğunu söylemiştir. **İbnu Hibbân** O'nu **es-Sikât**'ında zikretmiştir. **İbnu Sa'd** çok hadîs rivayet eden biridir ama hüccet değildir, Zehebî (Siyer:8/314), "İmâm, sika muhaddis" demişlerdir. Kısacası O, sikadır; rivâyeti sahihtir, değilse, en azından hasendir. Buhârî'nin dediğine göre 200 senesinde ölmüştür.

Hişâm ve yukarıdakiler ise bellidir. Şu halde rivayet sahihtir; değilse hasen olmaktan aşağı düşmez.

3. HADÎSİN TAHRİCİ BURADA BİTTİ. YENİ BÖLÜMDE 4. HADÎSE GEÇİLECEK İNŞÂALLÂH.

[1] İbn-i Hacer, Tehzibu'l-Tehzib, 1/567; Zehebi, Mizanu'l-İ'tidal, 2/13 no: 2512

[2] Selef'in ölenlerle de tevessül ettiğine misâl olarak, İmam Zehebî'nin, SiyeruA'lâmi'n-Nübelâ'sına bakınız:

[3] İhticâc yani tek başına olarak delîl getirmek için değil de, getirilen

hüccet'ite'yîd ve takviye için

[4] Alâuddîn Muğlatay, İkmâlü Tehzîbi'l-Kemâl (4/259)

[5] Ahmed Muhammed Şâkir, el-Bâisü'l-Hasîs Şerhu Muhtasari İbni Kesîr, (57),
Leknevî, Zaferu'l-Emânî (319)

[6] Râvîleri diğer isnâdlar anisbetle daha az onlardan daha kıymetli veya en az
onlar kadar değerli bir isnâd.

[7] Hâkim, el-Müstedrek (3/334)